

İSTANBUL'UN FETHİNİN
ZAMANIN MÜSLÜMAN DEVLETLERİ
ARASINDAKİ YANKILARI

Yard.Doç.Dr. Mustafa Güler

1969'da Kütahya Hisarcık'ta doğdu. İlkokulu Hisarcıkta, Ortaokulu İstanbul Sarıyer Ortaokulunda, Liseyi de Balıkesir Lisesinde bitirdi. 1986'da kaydolduğu M.Ü. İlahiyat Fakültesinden 1991'de mezun oldu. Aynı Üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Osmanlı Devletinde Haremeyn Vakıfları" adlı tezi ile doktor oldu. 1991 - 1995 yılları arasında öğretmenlik yaptı. Halen Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen -Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde öğretim üyesi olarak çalışıyor. İngilizce ve Arapça biliyor. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İstanbul'un fethinin İslâm Âleminde ve gerekse Batı Dünyası'nda büyük bir etki uyandırdığı muhakkaktır. Büyük Roma İmparatorluğunun son halkası olan bu şehir aynı zamanda Avrupa feodal düzeninin yıkılamayacağına dair kale gibi algılandığından şehrin Müslüman Türklerce fethi yaklaşık 1000 yıldır süren Roma İmparatorluğunun son uzantısını tarihe gömdüğü gibi, surların ardına saklanarak zulüm ve baskının süremeyeceğini gösterdi.

İslâm Âlemi'nde ise şehrin alınması farklı algılanmıştır. Bilindiği gibi Hz. Peygamber(s.a.v)'in İstanbul'un Müslümanlar tarafından fethedileceğine işaret ettiği "*İstanbul mutlaka fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan ve onu fetheden asker ne güzel askerdir*"⁽¹⁾ hadisi sebebiyle; Hulefâ-i Raşidin döneminden itibaren bu şehrin fethi için daima seferler tertip edilmiştir. Bu yolda ilk teşebbüs Emeviler döneminde yapılan iki sonuçsuz seferin birincisinde(48/669) bugün İstanbul'un simgesi olan Ebu Eyyub el- Ensarî şehid olmuş ve İstanbul surlarının önüne defnedilmiştir⁽²⁾. Anadolu'ya Müslüman Türkler'in hâkim olmalarının ardından hadiste geçen müjdeye nâil olmak isteyen devlet adamları İstanbul'un fethini hep öncelikleri arasında tutmuşlardır. Osmanlı sultanlarından Yıldırım Bayezid kuşatma ve fetih için ciddi hazırlıklar yapmış⁽³⁾, ancak araya Timur galesinin girmesi ile bu teşebbüs akim kalmıştır⁽⁴⁾. Fetret döneminin ardından tahta geçen II. Murad da 6 Ramazan 825/24 Ağustos 1422 tarihinde 50.000 kişilik bir kuvvetle İstanbul'u muhasaraya başlamış⁽⁵⁾, fakat bu kuşatmada Şehzade Küçük Mustafa'nın Bizans'ın kıskırtması ile isyan etmesi sebebiyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır⁽⁶⁾. Nihayet 1451 yılında Osmanlı tahtına oturan Sultan II. Mehmed babasının ve büyük dedesinin gerçekleştiremediği bu emeli gerçekleştirmiştir.

İstanbul'un Fethi Osmanlı hakimiyetinde bulunan bütün vilayet ve sancaklara duyurulmuş, halk bu haberden ziyadesiyle memnun olmuş ve günlerce zaferi kutlamıştır. Osmanlı Hakimiyeti dışında

ki Müslümanlar arasında da fetih haberinin ulaşmasının ardından aynı heyecanının yaşadığını ve bu yolda kutlamaların ve şenliklerin yapıldığını söylemek mümkündür.

Çünkü Sultan Fatih, fethin ardından İslâm Coğrafyasında bulunan devletlerin hükümdarlarına ve emirlerine fethi müjdeleyen mektuplar göndermiştir⁽⁷⁾. Fethin Müslüman halklar tarafından algılanışı için en önemli kaynak olan gönderilen mektuplar ve cevaplarına geçmeden önce adı geçen zaman diliminde İslâm coğrafyasına hüküm süren devletleri zikretmek istiyoruz. Suriye, Filistin ve Mısır'a hakim olan Memlük Devleti, Kuzey Afrika'da Meriniler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Azerbaycan ve Irak'ta Akkoyunlular, Kuzeydoğu Anadolu ve İran'ın tamamında Karakoyunlular, Hindistan'da Lodiler, Orta Asya'da Kazan ve Kasım Hanlıkları, Anadolu'da ise Dulkadiroğulları, Ramazanoğulları ve Karamanoğulları.

Mısır Halkı ve Yöneticilerinin İstanbul'un Fethine Bakışları

Bu konuda Makam-ı Hilafeti uhdesinde bulundurması sebebiyle ilk olarak Mısır'da fethin nasıl karşılandığını ele almak istiyoruz.

Kısaca fethi kadar Osmanlı Memlûklü ilişkilerine göz atacak olursak: Osman Gazi döneminden beri Memlük Devleti, Osmanlıların, Balkanlarda fetihlerde bulunmasından ziyâdesi ile memnun olmuş, her sefer öncesi ve sonrasında arada elçiler gidip gelmiştir. Halifenin emri ile Osmanlı Ordularının yaptıkları mücadelelerde muvaffak ol-

(1) Ahmed ibn Hambel, *Müsned*, IV, İstanbul 1413/1992, s.335; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, I, Beyrut 1970, s.224

(2) 'İmâdü'd-din Ebü'l-Fidâ İsmâ'il İbn Kesir ed-Dımaşki, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, Beyrut 1400/1981, s.459

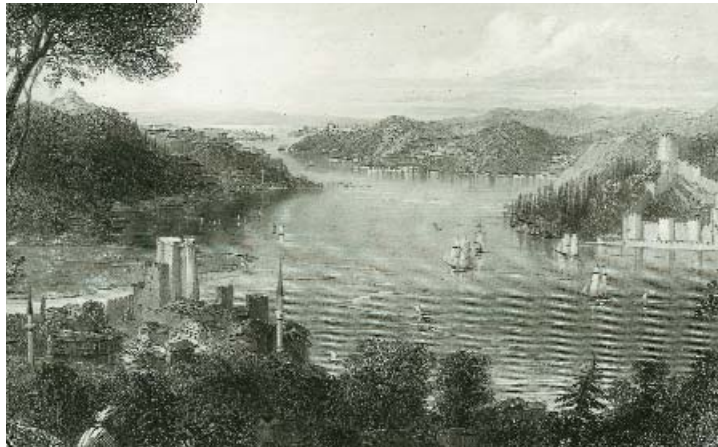
(3) Bu hazırlıklar için bkz.; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nâmâ*, (yay. Faik Reşid Unat, M-Altay Köymen) I, Ankara 1987, s. 325-330

(4) Neşri, *a.g.e.*, s.329

(5) Zafer Taşlıkloğlu, "II. Murad'ın İstanbul muhasarası Hakkında bir Eser", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı 11-12, İstanbul 1956, s.209.

(6) Neşri, *a.g.e.*, s.557

(7) Feridun Bey, *Münşeât-ı Selâtin*, I, İstanbul 1275/1859, s. 142 vd. Feridun Bey'in bahsi geçen eserinde yer verdiği Osman Gazi, Orhan Bey ve I. Murad dönemleri mektup ve menşurlarının sıhhatine dair Mükrimin Halil Yınanç bunların Harzemşahlara ait bir takım mektup ve menşurlardan tahrif ve intihal edilmiş olduklarını belirtmiş ve makalelerinde I. Murad sonrası dönemde ilgili herhangi bir tenkidde bulunmamıştır. (bkz. Mükrimin Halil Yınanç, "Feridun Bey Münşeâtı", *Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*(TOEM), sayı 77, s.161vd; sayı 78, İstanbul 1340, s.38vd; sayı 79, İstanbul 1340, s.95vd; sayı 81, İstanbul 1340, s.216vd. Aynı konuda J.H. Mordtman ise Mükrimin Halil'in bu tespitlerinden yola çıkarak sonraki dönem için yazılan mektup ve menşurların da "intihal ve tasni eseri olması melhuzdur" şeklinde ifade kullanmakta ancak herhangi bir kaynak belirtmemektedir. (bkz. J.H. Mordtman, "Feridun Bey" *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*(IA), cilt IV, Eskişehir 1997, s.569-570).

Resim 1; Boğaz, Garvür(Bosphorus Miss Pardoe s,21)

(8) Bu konuda bkz, Neşri, *a.g.e.*64-67; Muhammed Harb, *I. Selim'in Suriye ve Mısır Seferi*, İstanbul 1986, s.2vd; Mustafa Güler, *Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi*, İstanbul 1994 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.12-14

(9) Neşri, *a.g.e.*, s.102-103.

(10) Feridun Bey, *a.g.e.*, 145-146.

(11) Sultan II.Murâd Han, Fâtih Sultan Mehmed'e Nasihatler, (yay. Abdullah Uçman, İstanbul tarihsiz, 29; Osmân Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi Türk Dünya Nizamının Millî, İslâmî ve İnsânî Esasları*, II, İstanbul 1993, 60-71.

(12) Cemalüddin Ebi'l-Mehasin Yusuf ibn Tagribirdî el-Atabekî, *En Nucumu'z-Zâhira fi Muluk-i Mısır ve Kahira*, Cild XVI Kahire 1392/1972 55

(13) Feridun Bey, *a.g.e.*, s.235-238

(14) İbn Tagribirdî, *a.g.e.*, s.70.

(15) Feridun Bey, *a.g.e.*, s.235

(16) Zamanın Sultanları arasında kalıplaşmış olan bu ifadelerin anlamı "Yüce Yönetici Sultan, bildiklerini kesinlikle uygulayan, zaferler kazana ve ihtiyaç sahiplerine yardım eden ve insanların nizamını en güzel himeye eden" dir

maları için duâlar edilmiştir⁽⁸⁾. Osmanlı ve Memlûk Devletleri arasında Yıldırım Bâyezid(791-804/1389-1402)'in Malatya'yı ilhâkı üzerine küçük bir kriz yaşanmıştır⁽⁹⁾. Fakat doğuda beliren Timur tehlikesi sebebiyle Yıldırım zapt ettiği yerleri iade etmiş, buna rağmen iki devlet Timur'a karşı her hangi bir ittifaka gidememiştir.

Fetret Devri (804-815/1402-1413)'nin ardından Çelebi Mehmed (816-824/1413-1421)'in gayretleri ile toparlanan Osmanlı Devleti, Memlûklüler ile tekrar dostça münâsebetlere başlamıştır. Bu durum oğlu II. Murâd (824-854/1421-1451) devirlerinde küçük sayılabilecek bazı hâdiselere rağmen çok sıcak bir şekilde devam etmiştir⁽¹⁰⁾

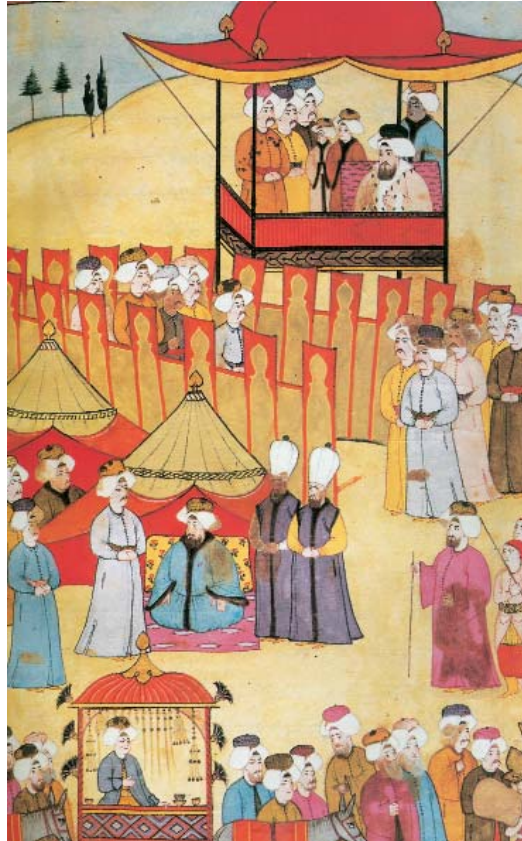
Fâtih Sultan Mehmed (854-886/1451-1481) dönemi, Osmanlı-Memlûklü münâsebetleri bakımından ayrı bir ehemmiyeti hâizdir. Osmanlı ordularının gayr-i Müslimlere karşı kazanmış oldukları zaferleri bir iki istisna dışında maddî imkânlarla olmasa da, mânen ve fikren destekleyen Memlûklüler aynı tavrı Fâtih'in İstanbul'u fethinden sonra da sergilemişlerdir⁽¹¹⁾ İstanbul'un fethedildiği zamanlarda Mısırda da taht deği-

şikliği olmuş Sultan Çakmak(841-857/1438-1453)'ın ardından el-Melikü'l-Eşref Seyfuddin Aynal(857-863/1453-1460) tahta çıkmıştı⁽¹²⁾. Fatih hem İstanbul'un fethini haber vermek hem de yeni Sultan'ı kutlamak maksadıyla Emir Cemaleddin Yusuf el-Kâbuni'yi Molla Gürani(1410-1488) tarafından Arapça yazılmış bir mektupla Mısır sultanına göndermiştir⁽¹³⁾. Sultan Mehmed'in elçisi bahsi geçen mektup ve bir kısım hediyelerle Kahire'ye ulaşmış bu hediyeleri halifeye ve Mısır Sultanına takdim etmiştir⁽¹⁴⁾.

Mektupta kullanılan ifadeler ve takip edilen üslup son derece dikkat çekicidir. Fatih mektubuna İslâm inşa usulüne uygun olarak besmeleyle başlamış ancak hamdele ve salveleden önce daha evvel Mısır sultanı ve Halifelere yazılan diğer mektuplardaki üslubdan farklı olarak Al-i İmran suresinin 26. ayetini " *Resulüm deki mülkün gerçek sahibi olan Allahım sen mülkü dilediğine verirsin ve o mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir dilediğini alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir gerçekten sen her şeye kadirsin.*"⁽¹⁵⁾ zikrederek mülkü dilediğine veren Allah'ın buna daha layık olan Osmanlılara rahmeti ile muamele ettiğini ve Fethi müyesser kıldığını daha ilk cümlede çarpıcı bir şekilde ortaya koyarak Osmanlı cihan devleti ülküsünün ilk işaretini vermiştir.

Mektupta Mısır Sultanı için "Sultani'l-vali'l-âli, el âlimi'l-âmili'l-müeyyed el-muzaferi'z-zahîri'n-nasırı el avni'l-gavsi'l-yasil imami'l-himamin-nizam"⁽¹⁶⁾ ifadeleri kullanılmış, devamında İstanbul'u neden fethettiğini, şehrin önemini, Bizanslıları faaliyetlerini, savaşın teferruatını anlatmış ve makamı hilafete olan saygısını belirterek karşılığında mektup beklediğini bildirmiştir. İstanbul'dan gelen mektup 25 Şevval Pazartesi/29 Ekim Pazar günü gelenek olduğu üzere başta Kahire kalesi olmak üzere şehrin bütün sokakları, camileri ve Mısır'ın diğer yerleşim yerlerinde okunmuş; böylelikle fetih haberi bütün ahaliye duyurulmuştur. Haberi duyan halk çok memnun olmuş, Kahire ve diğer şehirler günlerce süslenmiş ve şenlikler düzenlenmiştir⁽¹⁷⁾.

Halkın coşkusuna ve resmî törenlere rağmen Memlûklü devlet idarecilerinin halkla aynı duyguları paylaştığı söylene-

Resim 2; Lonca mensuplarının geçişi, minyatür (Geleneksel Türk Sanatları, Mehmet Özel, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, s219)

mez. Çünkü o zamana kadar sınırda Bizans'a cihad yapan küçük bir beylik olarak görülen Osmanlı Devleti; İstanbul'un fethi ile yüzyıllardır başarısız bir işi başarmıştır. Bu da devamlı güçlenen Avrupa karşısında Müslümanların kendilerini koruyacak bir büyük devletin ortaya çıktığı güvenini vermeye başlamıştır. Bu temel sebebe istinaden kendilerini İslâm Âleminin hamisi olarak gören Memlük idarecileri halkın tersine gerçekte fetih haberinden son derece hoşnutsuz olmuşlardır⁽¹⁸⁾.

Ancak Memlük Sultanı siyasi teamüller gereği Emir-i Ahur Yerşbay'ı Fatih'e elçi olarak göndermiştir.⁽¹⁹⁾ Mısır sultanı Fatih'in kendi hakkında kullandığı *Sultani'l-vali'l-âli, el âlimi'l-âmili'l-müeyyed el-muzafferî'z-zahîri'n-nasîri el avni'l-gavsî'l yasil imami'l-himamin-nizam* ifadelerine karşılık onun için *"Nasîrîru mu'izzü'l-İslâm-i ve'l-müslimin, nâsîru'l-ğuzat-i ve mücahidin melcei'l-fukara-i ve'l-mesâkin za'im-i cüyüşü'l-mavahhidin, mümehhidi'düveli'l-müşiddi'l-memaliki 'umadül milleti hamî's-suğuri'l-islâmiyye ğıyasul-ümme'ti'l-muhammedîyye zâhiri'l mulük-i ve's-selatin azdü'l-emiril mü'minin lâ zâlet ihbaru futühâtihî mütevatireten"*⁽²⁰⁾. Övgülerini kullanmış ve *"fetih haberlerin devamlı sürsün"* diyerek feth-i mübini desteklediği ifade etmiştir. Mektubun devamında fethin dinî ve tarihi önemini vurgulanmış, bunun gerçek bir muzafferiyet olduğunu beyan edilmiştir. Son kısımda ise Sultan Fatih'in hediyelerine karşılık gönderdiği hediyeleri zikredilmiştir⁽²¹⁾. Mektubun genel havası Osmanlıların bu muazzam hadiseyi sanki Memlüklüler'in bir ileri kuvveti ve fetih kolu olarak yaptıkları şeklindedir. Mektup 20 Zilkade 857/22 Kasım 1453 tarihinde kaleme alınmıştır.

Hicaz Halkı ve İdarecilerini tutumu

Siyasi bakımdan Memlük Devletinin idaresi altında bulunan Mekke ve Medine'nin mahalli idarecisi olan Şerif'e Fethi müjdelemek için iki ayrı mektup yazılmıştır. Bunlardan birincisi doğrudan Şerif'in kendisine, diğeri de Şerif'e ulaştırılmak üzere Mısır Sultan'ına gönderilmiştir⁽²²⁾. Birinci mektubu Hacı Muhammed Zeytuni Şerife ulaştırılmıştır. Mektupta Şerife; *"Haremeyn'in sultanı ve ko-*

ruyucusu" olarak hitap edilmiştir. Ardından İstanbul Galata ve Üsküdar'ın büyük uğraşlar sonunda alındığı ve bu fethin şerifin cediti olan Hz. Rasulüllah'ın bir mucizesi olduğu belirtilmiştir. Hediye olarak ta Şerif'in şahsına 2000 has ayar filori, Haremeyn halkına ve fukarasına dağıtılmak üzere de 7000 filori, Haremeyn hizmetçilerine ve Medine halkına 1000 filori gönderilmiştir⁽²³⁾.

Mekke Şerifine gönderilen diğer mektup aslında müstakil bir mektup değil sadece siyasi olarak Mekke ve çevresinin hakimi olan Mısır sultanına yukarıda zikredilen mektubun gönderildiğini haber veren bir pusula mahiyetindedir⁽²⁴⁾.

Yukarıdaki mektuba gelen cevap Osmanlı'nın ve fethin Haremeyn ahalisi tarafından nasıl algılandığına dair önemli ipuçları vermektedir. Mektubun hemen başında Fatih için *"İslâm'ın hadimi, Muzaffer mücahidlerin önderi, nusret sahibi İslam ve Müslümanların yardımcısı, diğer melik ve sultanların sultanı, mücahidlerin gözlerinin nuru, ahiret ve bu dünyada Allah'ın lütuf bahçesinin nuru, denizlerin ve karaların kahramanı, Muhammed şeriatının dirilticisi, İslâm milletinin kurtarıcısı, öncekilerini yaptıklarından daha çok gaza ve cihad yaparak onunla övünmeye layık olan "Allah adalet ve ihsanı emreder"*⁽²⁵⁾ ayeti ile şereflenen Osmanlıların eskilerinin ve yenilerinin iftihar ettiği gibi yüceltici ifadelerden sonra kullanılmış ardından da, fetihleri ve mazafferiyetin devamı için dua edilmiştir⁽²⁶⁾.

Bu övgü ve dua cümlelerinden sonra çok açık bir şekilde Feth'in Hicaz halkı tarafından coşkuyla algılanıp kutlandığına dair

(17) Feridun Bey, a.g.e, s.235

(18) Bu konuda bkz. Muhammed Harb, "İstanbul'un Anadolu dışındaki İslâm Dünyasına Tesiri", 2. Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı 30-31 Mayıs, 1 Haziran 1997, İstanbul 1997, s. 226 vd

(19) İbn Tagribirdi a.g.e, s.71; Feridun Bey, a.g.e, s.239-240

(20) Bu kelimeleri anlamı ise: "İslâm'ın izzetinin, Müslümanların, gazilerinin ve mücahidlerin yardımcısı, fukara ve miskinlerin sığınacağı, tevhid ordusunun önderi, devletin devam ettiricisi, milletin direği, ümmetin hamisi, melik ve sultanların önderi" dir.

(21) Muhammed ibn Ahmed ibn İyâs el-Hanefî, *Bedayiu'z-Zuhur fi Vekâi'd-Duhur*, (tahkik Muhammed Mustafa), cilt II, Kahire 1404/1984. s.316; Feridun Bey, a.g.e, s.238-240

(22) Feridun Bey, a.g.e, s. 229,233,238, Hoca Saadeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, cilt I, İstanbul 1279/1862, s. 423-429

(23) Feridun Bey, a.g.e, s 240

(24) Bu durum fethi müjdelemek için gönderilen mektupları Türkçe'ye tercüme edip yayınlayan Ahmed Ateş tarafından da belirtilmiştir. Bk. Ahmed Ateş, "İstanbul'un Fethine Dair Fatih Sultan Mehmed Tarafından Gönderilen Mektuplar ve Bunlara Gelen Cevaplar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Cild IV, sayı 7, İstanbul 1953, s.26-27 dn 28

(25) Nahl Suresi, 90

(26) Feridun Bey, a.g.e, s 243

Resim 3; Süleymaniye Camii (L'orient, E. Flandin)

Resim 4; Haçlı donanmasının Haliç'e girişi, (İstanbul, İTO, yay., s.98)

(27) Burada Şerif, sadaka ve ihsanla ilgili ayet ve hadisleri zikretmiştir.

(28) Feridun Bey, a.g.e, s 244

(29) Fetih suresi, 1.

(30) Feridun Bey, a.g.e, s 245-246

(31) Feridun Bey, a.g.e, s 249-250

satırlar yer almıştır. Mektubun büyük bir sevinç ve tazimle açıldığı ve içinde Kur'ân'dan Ayetlerin ve Peygamber(s.a.v.)in mucizesinin gerçekleştiğine dair hadislerin olduğu beyan edilmiştir. Halkın ve idarecilerini sevincini belirtmek içinde şöyle denilmiştir *"bu habere son derece sevindik, ve kutlamalar yaptık, bize atalarınızın adetleri üzerine gönderdiğiniz 9000 filori halkı son derece memnun edip size dualar ettiler"*(27)

Mektubu İstanbul'a Mevlana Necmeddin Suyutî, Zemzem'e batırılmış hind kumaşları ile Mekke güvercinine benzeyen **Re's Rümke** kuşu hediyelerle birlikte getirmiştir(28)

Karakoyunlular ve Akkoyunlular

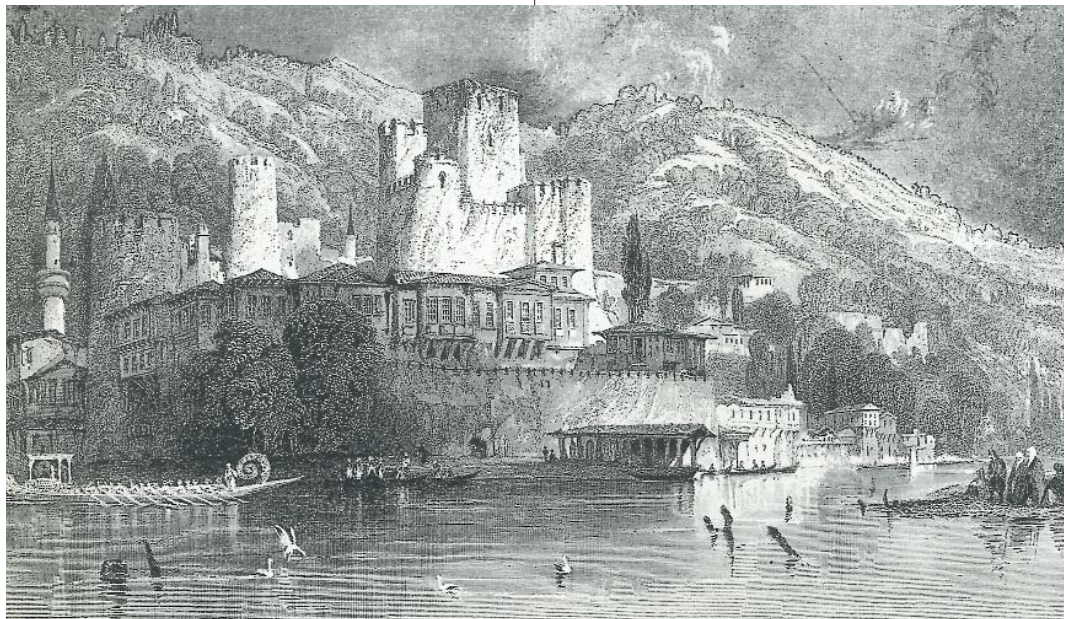
Karakoyunlularla Osmanlılar'ın ilişkileri eskiden beri dostane bir şekilde cereyan edegelmiştir. Fetih esnasında Karakoyunlu hükümdarı olan Cihanşah'a fethi müjdele-

yen bir mektup gönderilmiş karşılığında da Cihanşah bu müjdeden memnun olduğunu beyan eden mektup İstanbul'a ulaşmıştır.

Sultan II. Mehmed bu mektuba da aynen Memlûklülere yazdığı gibi cihangirlik edası ile başlamış ve Allah(cc)'ın kendisine Kur'ân'da bahsi geçen fethi nasib ettiğini vurgulamıştır(29). Devamında Allah'a hamd, Peygamberine salavat ve çeşitli şiirler yer almış daha sonra İstanbul ve Galata'nın özellikleri ile savaş ahvalinden uzun uzadıya bahsedilmiştir(30). En sonda ise bu fetihle elde edilen maddi ve manevi kazançlara işaret edilmiştir.

Cevapta ise Cihanşah girizgah cümlelerinden sonra Fetih mektubunun ulaşır ulaşmaz tüm İran Camiilerinde okunduğunu bildirmiş ve bizim için önemli olan kendisini ve fethin İran coğrafyasında karşılığını ile ilgili şöyle demiştir: *"Mektubun okunmasın bittikten sonra herkes mülkün sahibi olan Allah'a hamd edip sevindi ve aferin sadaları yükseldi. Halk sevincinden çeşitli gösteriler yaptı. Sanat sahipleri sanatları göstererek halkı eğlendirdi. Haberden tüm İran halkı mutlu oldu. Fatih'e dua ederek muradına göre yaşa dediler. Bu kutlamaların sesleri Çin'in en uzak kesimlerine kadar uzandı. Tüm şehir ve kasabalarda üç gün üç gece bayram yapıldı Halk, alimler, seyidler ve şerifler fehin devamlı olması için dualar ettiler"*(31).

Cihanşah müjdenin karşılığı olarak Osmanlı elçisi Kemaleddin Abdüsammed Bey'i

Resim 5; Anadolu Hisarı, Gravür (İstanbul, Martin Hürlimann s.24)

ihтимamla ağırlamış ve Hâce Kemaleddin Hemadani'yi iki katar deve yükü çadır, altın dokumalı ipek halı seccade, çeşitli kumaşlar, bir kılıç, bir hançer ve kemeri cevherle bezenmiş tabılbaz, altın işlemeli eğer örtüsü ile altın eğer, cevherli aba, gümüş hokkalar ve padişahlara layık birçok eşya ile birlikte İstanbul'a göndermiştir⁽³²⁾.

İran halkının coşkusu ve mutluluğuna rağmen Çağdaş İran kaynaklarının fethe son derece ilgisiz kalmışlardır. Bu ilgisizlik belki de, kendi devletlerinin başarılarını yazmayı teamül edinen müelliflerin Osmanlı başarısını yeterince hazmedemelerinden dolayıdır. Fetihle aynı zaman diliminde kaleme alınan Mir-Hond'un **Ravzat-u's-Safa**⁽³³⁾'sında, Kemaleddin Abdurrezak Semarkandi'nin **Matla-i Sa'deyn**⁽³⁴⁾'inde ve Ebu Bekir Tihranî'nin Kitab-u Diyarbekiriyye⁽¹⁾³⁵'sinde hiçbir şekilde fetihden bahsedilmemesi yukarıdaki tesbitimizi haklı çıkarmaktadır. Ancak bu durumun halk nezdinde böyle olmadığı İstanbul'un fethinin ardından Fatih'in bilhassa İran'ın batısındaki şahsiyetlerle kurduğu ilişkiden kolayca anlaşılabilir. Çünkü Fethin ardından bu bölgelerden içlerinde Ali Kuşçu, Şeyh Alaaddin Ali ibn Muhammed Şahrudi(v.1470) gibi şahsiyetlerin bulunduğu onlarca ilim adamı İstanbul'a gelmiştir. İran kaynaklarında fetihden ilk olarak 929/1523 yıllarında, Hond-Mir adlı tarihçi Habibussiyerinde çok kısa ve sade olarak bahsedilmektedir⁽³⁶⁾.

Aynı ilgisizlik ve kıskanma Akkoyunlular arasında da görülür. Akkoyunlu aydınlarını ve devlet adamlarının bu ilgisizliği onların Timur neslinden olmalarına bağlansa da⁽³⁷⁾ Timur hadisesinde Osmanlıların yanında yer alan Karakoyunlu yazarların böyle bir tavır takınmaları ilginçtir. Devlet Adamları ve aydınların bu ilgisizliğine rağmen gerek İranlı şairler gerekse edebiyatçılar tarih kitaplarından önce fethe yer vermişler ve şiirler yazmışlardır⁽³⁸⁾

Diğer Müslüman Ülkeler

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi 1453 yılında Hindistan'da Lodiler Hakimdi. Bu devletin çağdaş sultanı ise Behlül Ahmed Lodi(1451-1489) idi. Ancak ne Osmanlı kaynaklarında ne de ulaşabildiğimiz çağdaş Hind kaynaklarında İstanbul'un fethi ile ilgili kayıt yer almamaktadır.

Orta Asya'nın kuzeyinde Kazan Hanlığı güneyinde ise Kasım Hanlığı hüküm sürmekteydi. 1444-1462 yılları arasında Sultan II. Mehmed ile aynı zamanda sultanlık yapan Kazan Hanı Mahmud ibn Muhammed'in zaman zaman İstanbul ile mektuplaştığı bilinmesine rağmen⁽³⁹⁾ İstanbul'un fethi ile ilgili resmi yazışmalarda herhangi bir kayıt yoktur. Yine aynı şekilde fetih öncesi Şirvanşah⁽⁴⁰⁾, Azerbaycan Hakimi Kılıç Arslanla⁽⁴¹⁾, Kazan hakimi Uluğ Beyin oğlu Abdüllatifle⁽⁴²⁾, Baysurgur Mirza⁽⁴³⁾ ile ve Karaman oğlu İbrahim beyle⁽⁴⁴⁾ saltanat tebriki mahiyetinde yazışmalarına rağmen buralara fethin müjdelendiğini dair yada buralardan fetihden duyulan memnuniyeti beyan eden mektuplar elimizde yoktur. Ancak şurası muhakkaktır ki Osmanlı topraklarında yaşan tüm Müslümanların yanlıra Mısır, Arabistan, İran Kafkasya, Ortaasya ve Güney Asya'daki Müslümanların tamamı İstanbul'un fethinden büyük mutluluk duymuşlar ve bu fetih için günlerce kutlamalar yapmışlardır.

- (32) Feridun Bey, *a.g.e*, s 250
 (33) Bk. Cilt IV, Delhi 1891 s.850 vd.
 (34) (yay. Muhammed Şerif) Lahor 1946-1949
 (35) (Çev.Mürsel Öztürk) Ankara 2001
 (36) c.IV. Tahran 1362, s.455
 (37) Abdurresul Heyrendişe "İran'ın Tarihi Kaynaklarında İstanbul'un Fethinin Yankıların(Hicri 9 ve 10./Miladi 15.ve 6. Asırlar)", 1. Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı 24-25 Mayıs 1996, İstanbul 1996, s.212-213
 (38) Muhammed Said Cemaleddin, "Farsça Kaynaklarda İstanbul'un Fethi" 2. Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı 30-31 Mayıs, 1 Haziran 1997, İstanbul 1997, s. 145-150
 (39) Ahmed Temir, *Türk Dünyası El kitabı* cilt. I, Ankara 1993, s.409
 (40) Feridun Bey, *a.g.e*, s 236
 (41) Feridun Bey, *a.g.e*, s 227
 (42) Feridun Bey, *a.g.e*, s 228
 (43) Feridun Bey, *a.g.e*, s 231
 (44) Feridun Bey, *a.g.e*, s 233

Resim 6; İstanbul-Resim kroki, Çizim: Reşat Seviçsoy (Türk İstanbul, Reşat Ekrem Koçu s, 18-196 İstanbul 1953)

